

1545^о заседание, 2-4 декември 2025 г.

(формат „Права на човека“)

H46-10 Група дела „Българска православна старостилна църква и други“ срещу България (жалба № 56751/13)

Наблюдение на изпълнението на решенията на Европейския съд

Относитими документи

DH-DD(2025)1144 , DH-DD(2025)771 , CM/Del/Dec(2025)1521/H46-39

Жалба	Дело	Съдебно решение от	Окончателно на	Индикатор за класификация
56751/13	БЪЛГАРСКА ПРАВОСЛАВНА СТАРОСТИЛНА ЦЪРКВА	20/04/2021	20/04/2021	Структурен проблем
76620/14	НЕЗАВИСИМА ПРАВОСЛАВНА ЦЪРКВА И ЗАХАРИЕВ	20/04/2021	20/04/2021	

Описание на делата

Тези дела се отнасят до необосновани откази на националните съдилища от 2013 г. и 2014 г. да регистрират две православни църкви на основание, че същите имат еднакво религиозно учение или сходно име с това на Българската православна църква („БПЦ“).

Европейският съд е установил, че имената на църквите-жалбоподатели могат да бъдат разграничени в достатъчна степен от името на БПЦ. Съдът също така е постановил, че отказът за регистрация, основан на предположението, че вярванията и практиките на църквите-жалбоподатели са идентични с тези на БПЦ, има за последица допускането на съществуването на една-единствена институция за всяко религиозно изповедание и принуждаването на вярващите да се обръщат към тази институция, което противоречи на изискванията за плурализъм (нарушения на член 9 в светлината на член 11). Делото на Българската православна старостилна църква също се отнася до липсата на ефективно средство за защита, тъй като националните съдилища не са разгледали аргументите на жалбоподателя, основани на Конвенцията (нарушение на член 13 във връзка с член 9, в светлината на член 11).

Европейският съд посочва, съгласно член 46 от Конвенцията, че индивидуалните мерки, които трябва да са съвместими с неговите констатации, могат да включват или удовлетворяване на ново искане за регистрация на църквите, или възобновяване на оспорените производства по регистрация. Освен това Съдът е отбелязал, че съществува „системен проблем“, който произтича от начина, по който съдилищата тълкуват някои разпоредби. Посочил е, че общите мерки следва да включват или изменение на тези законови разпоредби, или тълкуването им по начин, който да не изключва регистрацията на основание, че дадено религиозно изповедание има: а) същите вярвания или практики като вече съществуващо религиозно изповедание, или б) същото име като вече съществуващо религиозно изповедание, освен ако двете имена са буквално идентични или толкова близки по всички свои елементи, че широката общественост действително би могла да обърка двете вероизповедания.¹

¹ Виж *Българска православна старостилна църква*, §§ 86-88.

Състояние на изпълнението на решенията

Властите представиха допълнения към плана за действие на 30 юни 2025 г. (DH-DD(2025)771) и на 1 октомври 2025 г. (DH-DD(2025)1144). Обобщението по-долу се основава на горните допълнения, както и на информацията, предоставена в становищата по правило 9 или от публични източници.

Индивидуалните и общите мерки са тясно свързани и тук се разглеждат съвместно.

1) Съдебни производства, приключили преди март 2025 г.²

Независимата православна църква поиска възобновяване на производството по регистрация, но искането ѝ беше отхвърлено с мотива, че е възможно да се подаде ново заявление за регистрация. Не е предоставена информация дали е подадено ново заявление.

Българската православна старостилна църква подаде ново заявление за регистрация след решението на Съда. То бе отхвърлено на първа и втора инстанция, но на 16 декември 2024 г. Върховният касационен съд (ВКС) отмени решенията на първа и втора инстанция и регистрира църквата, позовавайки се на решението на Съда. Освен това той постанови, че Конституцията, според която традиционната религия в България е източноправославната, не представлява пречка за регистрацията, нито пък Законът за вероизповеданията от 2002 г. („Законът от 2002 г.“).

Вследствие на решението на ВКС Българската православна старостилна църква придоби правосубектност чрез съдебна регистрация. Тя обаче не успя да получи регистрация в регистъра, идентифициращ юридическите лица (регистъра Булстат).

2) Законодателни промени

Решението на ВКС предизвика негативни коментари от високопоставени длъжностни лица и БПЦ. На 31 януари 2025 г. българското Народно събрание с много голямо мнозинство измени Закона от 2002 г. („измененията от януари 2025 г.“), който сега предвижда, че БПЦ е „единственият“ представител на източното православие в България и забранява използването на думата „православна“ или думи с подобно значение от други вероизповедания. Измененията дадоха на жалбоподателя Българска православна старостилна църква или подобни църкви два месеца, за да премахнат „православна“ от своето име, или да бъдат заличени.

3) Предходни разглеждания от Комитета

През март 2025 г. Комитетът приветства факта, че на 16 декември 2024 г. ВКС е разрешил регистрацията на Българската православна старостилна църква, но изрази дълбоко съжаление, че в отговор на това Народното събрание е приело измененията от януари 2025 г., които изглежда да правят невъзможно спазването на Конвенцията по тези дела. Той призова властите да преразгледат измененията, да приведат националното законодателство в съответствие с Конвенцията и заключенията на Съда и да обмислят привременни мерки, за да се избегнат отрицателни последици за регистрираните църкви.

4) Съдебни производства, образувани или приключени след март 2025 г.

Междувременно БПЦ предяви искане за прекратяване на Българската православна старостилна църква. На 30 януари 2025 г. Софийският градски съд (СГС) обяви искането за недопустимо. БПЦ обжалва това решение. През май 2025 г. Софийският апелативен съд (САС) потвърди, че искането е недопустимо.

В друго производство, на 17 април 2025 г., позовавайки се на измененията от януари 2025 г., Дирекция „Вероизповедания“ към Министерския съвет („Дирекция „Вероизповедания“) и Софийска градска прокуратура (СГП) подадоха искания за прекратяване на църквата-жалбоподател.

На 10 юли 2025 г. СГС отхвърли исканията за прекратяване. Той постанови, че измененията от януари 2025 г. нарушават членове 9 и 11 от Конвенцията, както са тълкувани в решенията на Съда, както и някои конституционни принципи. В този контекст той посочи, че името на жалбоподателя и името на БПЦ могат да бъдат ясно разграничени.

По жалба на Дирекция „Вероизповедания“ и СГП на 10 октомври 2025 г. САС отмени решението на СГС, откри процедура по ликвидация [и заличаване] и назначи председателя на църквата за ликвидатор. Той посочи, че решението му е окончателно. В решението на САС се поддържа, че

² За подробности относно събитията преди март 2025 г. вж. и CM/Notes/1521/H46-39 .

решението на Европейския съд се отнася само до първоначалната процедура по регистрация и не засяга валидността на измененията от януари 2025 г.

Позовавайки се на решението за недопустимост по делото *Православна християнска църква и други срещу България*³, САС постанови, че новите изисквания относно наименованията на религиозните деноминации могат по принцип да се считат за оправдани и че измененията от януари 2025 г. са в съответствие с предоставената на държавите членки свобода на преценка. Този съд отбеляза, че Европейският съд е критикувал позицията, че не може да съществува друга православно вероизповедание освен БПЦ и отбеляза, че това основание не е сред причините за ликвидацията, тъй като законодателните изменения изискват само името на църквата да бъде приведено в съответствие с националното законодателство.

Църквата-жалбоподател продължи усилията си да получи регистрация в регистър Булстат, но без успех. В становище от 15 октомври 2025 г. (вж. по-долу) Българският хелзински комитет (БХК) посочи, че през август 2025 г. Агенцията по вписванията е отхвърлила поредното искане за регистрация на жалбоподателя в регистър Булстат с мотива, че в наименованието на църквата се съдържа думата „православна“. В момента тече процедура по обжалване.

3) Становища по правило 9

На 23 юни 2025 г. Българската православна старостилна църква подаде становище по правило 9.1 (DH-DD(2025)764). В него се посочва, че е поискала от СГП и Дирекция „Вероизповедания“ да оттеглят исканията си за прекратяване, за да се предотвратят негативни последици за църквата-жалбоподател. Тя подчертава, че не е премахнала думата „православна“ от своето име, защото тя изразява убежденията на нейните членове и задължението да я премахне ограничава религиозната свобода.

На 15 октомври 2025 г. Българският хелзински комитет (БХК) подаде становище по правило 9.2 (DH-DD(2025)1270). В него се прави подробен преглед на измененията от януари 2025 г. и описаните по-горе съдебни развития, като се заключава, че те са в явно противоречие с Конституцията и нарушават международни задължения. Неправителствената организация призова Комитета на министрите да поддържа засиленото си наблюдение върху тази група дела и да приеме междинна резолюция, като настоява, че българските власти трябва да отменят измененията от януари 2025 г.

Анализ на Секретариата

Общи мерки

Решението на ВКС от 16 декември 2024 г., което даде съобразено с Конвенцията тълкуване на разпоредбите на Закона от 2002 г. в редакцията му към 2024 г. и регистрира Българската православна старостилна църква, беше много положително развитие. Въпреки това, веднага след това беше прието законодателно изменение, което отхвърли това тълкуване и направи уредбата по-малко съобразена с Конвенцията, отколкото тя беше към момента на решенията на Съда. Последните събития, свързани с Българската православна старостилна църква, потвърдиха опасенията, че тълкуване на Закона от 2002 г., съобразено с Конвенцията, вече не изглежда възможно.

Ето защо се предлага на Комитета да прикани отново властите да преразгледат измененията от януари 2025 г., за да се съобразят с международните си задължения по Конвенцията и да изпълнят тези решения.⁴ Следва отново да се разясни, че държавата може да избере да предостави специален конституционен статут на църква, с която населението на страната традиционно е свързано, или да създаде различни категории религиозни общности, ако въведе правна рамка, която зачита правата, заложи в Конвенцията, и задължението на държавата за неутралност и я прилага по недискриминационен начин.⁵

³ Вж. *Православна християнска църква и други срещу България* (решение по допустимостта), № 31387/17, 4 февруари 2025 г.

⁴ Неотдавнашното решение за недопустимост на жалбата по делото *Православна християнска църква и други срещу България* не променя принципите, залегнали в настоящите решения, а просто представлява приложение на тези принципи към различни факти и по отношение на името на друга организация.

⁵ Вж. *Ръководство по член 9 от Европейската конвенция за правата на човека*, §§ 170-180. Вж., *mutatis mutandis*, *Религиозна общност на Свидетелите на Йехова и други срещу Австрия*, §§ 92 и 96, в което се пояснява, че ако дадена държава създаде рамка за предоставяне на правосубектност на религиозни групи, с които е свързан специфичен статут, всички религиозни групи, които желаят това, трябва да имат справедлива възможност да кандидатстват за този статут, а установените критерии трябва да се прилагат по недискриминационен начин. Вж. също *Свети Синод на Българската православна църква (Митрополит Инокентий) и други* (решение по същество), № 412/03 и 35677/04, §§ 119-121 и 157, 22 януари 2009 г., в което се изяснява, че признаването *ex lege* на Българската православна църква не е несъвместимо с член 9 по принцип, но е установено нарушение поради обстоятелствата, съществували по това време.

Индивидуални мерки

Изключително тревожно е, че след измененията от януари 2025 г. Апелативен съд - София е разпоредил започването на процедура по ликвидация на Българската православна старостилна църква, отбелязвайки, че вероизповеданието е прекратено *ex lege*.

Основанията, на които се основава разпореждането за ликвидация, са по същество идентични с тези, които Съдът е счел за недостатъчни, за да се отказва регистрацията, а именно, че църквата-жалбоподател е използвала думата „православна“ в своето наименование.⁶ Тези основания са в явно противоречие с решението на Съда (§ 62). Приключването на ликвидационното производство би довело до заличаване на църквата-жалбоподател и на практика би отменило индивидуалните мерки, приети от ВКС по отношение на тази църква-жалбоподател.

Също така се отбелязва със съжаление, че неотдавнашният отказ да се регистрира Българската православна старостилна църква в регистър Булстат е бил мотивиран с несъобразяване с измененията от януари 2025 г. Това води до възпрепятстване тази църква да извършва различни дейности (като откриване на банкова сметка и др.).

По този начин необходимостта от изменение на Закона от 2002 г. в съответствие с изискванията на Конвенцията е от решаващо значение и за индивидуалните мерки — за да се предотвратят по-нататъшни отрицателни последици за Българската православна старостилна църква и да се предложи процедура, съответстваща на Конвенцията, на Независимата православна църква, ако тя желае да подаде заявление за регистрация.

Властите следва също така да посочат дали на този етап са възможни привременни мерки, за да се гарантира, че Българската православна старостилна църква може да продължи да функционира, включително чрез регистрирането ѝ в регистър Булстат. Важно е да се подчертае отново, че всяко производство, свързано с правосубектността на църквата-жалбоподател следва да отчита изцяло констатациите на Съда.

Накрая, Съдът е присъдил справедливо обезщетение за имуществени вреди, свързани с невъзможността на църквата-жалбоподател да получи освобождаване от местни данъци и такси, от които се ползват храмовете, принадлежащи на регистрирани вероизповедания. В тази връзка все още е необходимо властите да посочат дали съществува възможност за искане на обезщетение на национално ниво за периода между решението на Съда и регистрацията на църквата-жалбоподател и дали решението, с което се разпорежда започването на ликвидационна процедура, има влияние върху възможността за получаване на освобождаване, докато ликвидационната процедура е висяща.

Следователно изглежда необходимо да се приканят властите да предоставят информация за конкретни мерки, взимащи предвид горните опасения, до 30 юни 2026 г. и да бъдат насърчени да си сътрудничат тясно със Секретариата и да се възползват от наличните ресурси на Съвета на Европа.

Финансиране осигурено: ДА

Решения

Представителите на министрите

1. припомниха, че тези дела засягат системен проблем с необосновани откази на българските съдилища да регистрират православни църкви на основание, че техните имена са сходни с името на Българската православна църква или че имат същата религиозна доктрина като Българската православна църква;
2. отбелязаха с дълбока загриженост, че в изпълнение на законодателните изменения от януари 2025 г., на 10 октомври 2025 г. Апелативен съд-София е започнал процедура по ликвидация на Българската православна старостилна църква, която бе регистрирана с решение на Върховния касационен съд от декември 2024 г., с мотива, че тя не е променила наименованието си, за да изключи думата „православна“ от него; отбелязаха също така, че по силата на измененията от януари 2025 г. на жалбоподателя Независима православна църква може да бъде отказана регистрацията, ако подаде ново заявление за регистрация;

⁶ САС не осъжда никаква доктринална идентичност между църквата-жалбоподател и БПЦ, но следва да се отбележи, че тези основания също не са били изтъквани в първоначалната процедура по регистрация, която Съдът е счел за противоречаща на Конвенцията; такива основания са били изтъкнати от правителството едва в производството пред Съда (§ 63).

3. позовавайки се на своите решения от март 2025 г., отново призоваха властите да приемат законодателни изменения, за да приведат националното законодателство в съответствие с Конвенцията и заключенията на Съда; насърчиха ги да се възползват от ресурсите, налични в рамките на Съвета на Европа и да си сътрудничат тясно със Секретариата в този контекст;

4. подчертаха, че тази мярка е важна не само за да се гарантира, че нарушението няма да се повтори, но и за да се предотвратят по-нататъшни негативни последици за Българската православна старостилна църква, произтичащи от измененията от януари 2025 г. и съдебното решение за започване на процедура по ликвидация; приканиха властите да обмислят приемането на привременни мерки в тази насока и да предоставят информация в отговор на други въпроси, посочени в анализа на Секретариата;

5. приканиха ги да предоставят информация по всички горепосочени въпроси, както и по аспектите, посочени в анализа на Секретариата, до 30 юни 2026 г.